

*Нестеренко С.С.**

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВИЛА HABEAS CORPUS В ІНСТИТУТІ ЕКСТРАДИЦІЇ

Екстрадиція є ефективною формою надання взаємної допомоги держав у боротьбі зі злочинністю. У той же час, в інституті екстрадиції особливе місце займають норми, направлені на захист прав і свобод людини. Важливе значення для забезпечення процесуальних гарантій осіб, залучених до екстрадиційної процедури, має дотримання законності застосування примусових заходів, і зокрема, арешту.

Захист від свавільного позбавлення свободи передбачають різні міжнародні акти по правам людини (ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [1], ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р. (далі - Конвенція)[2]. Стаття 5 Конвенції у п. 1 передбачає шість категорій припустимого позбавлення свободи. Цей перелік є вичерпним і підлягає обмежувальному тлумаченню. У числі таких підстав – можливість законного арешту або затримання особи, щодо якої проводиться процедура екстрадиції.

Затриманій або заарештованій особі повинна бути надана можливість реалізувати передбачене п. 4 ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права право на розгляд її справи в суді, щоб цей суд міг невідкладно винести постанову про законність її затримання і розпорядитися про її звільнення, якщо затримання є незаконним. У п. 4 ст. 5 Конвенції передбачається, що кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним. Це положення виступає у вигляді засобу правового захисту у відношенні права на свободу та особисту недоторканність, гарантованого п. 1 ст. 5 Конвенції.

Вказане положення виступає міжнародним аналогом права Habeas corpus. Так, А.У. Бредлі вказує, що «хоча це вираження й не вживається в тексті статті, пункт 4 статті 5 може бути названий одним з випадків застосування правила Habeas corpus, тому що в цьому пункті викладається як раз сутність англійського положення Habeas corpus - а саме, швидкий порядок судового розгляду, у ході якого високий суд повинен ухвалити, чи є затримання тієї або іншої особи законним чи ні, й у випадку, якщо воно таким не є, прийняти рішення про звільнення даної особи з-під варти» [3].

Хабеас корпус акт (Habeas Corpus Act), закон, прийнятий 26 травня 1679 англійським парламентом. Повна назва – «Акт про краще забезпечення свободи підданого й про попередження ув'язнень за морями». Відповідно до цього закону, судді були зобов'язані за скаргою особи, яка вважає свій арешт або арешт кого-небудь іншого незаконним, вимагати термінового представлення арештованого перед судом для перевірки законності арешту або для судового розгляду; направлення обвинувачуваного до в'язниці могло здійснюватися тільки при пред'явленні наказу із вказівкою причини арешту [4].

У ХІХ столітті англійський юрист А.В. Дайсі відзначив, що «застосування Habeas corpus виступило тим стрижнем, за допомогою якого «звід законів» охороняв особисту сво-

* аспірант кафедри міжнародного права та міжнародних відносин Одеської національної юридичної академії
Науковий керівник: проф. Зелінська Н.А.

боду: «Заявити про право на свободу особи не представляє ніяких труднощів, і в цій заяві не міститься ніякого досягнення. Справжні труднощі полягають у тому, як домогтися виконання даної декларації» [3].

У судовій практиці з питань екстрадиції відомі випадки посилання на процедуру habeas corpus. Так, наприклад, Європейський Суд по правам людини у своєму рішенні по справі *Ismoilov and others v. Russia*, що стосувалася екстрадиції до Узбекистану 12 громадян Узбекистану та громадянина Киргизії, визнав незаконним рішення Російської Федерації про їх екстрадицію. Суд встановив, що протягом строку тримання заявників під вартою у них не було можливості для отримання судового контролю законності затримання. Таким чином, мало місце порушення п. 4 ст. 5 Конвенції [5].

Інститут Habeas corpus - важливий засіб судового захисту, що виник й розвинувся в системі загального права, а потім адаптований багатьма іншими національними судовими системами [6]. Процедура Habeas Corpus Act - це необхідна вимога сьогодення [7]. У країнах Латинської Америки існує аналогічний інститут - *proceso am- paro* [8].

Таким чином, право на процедуру habeas corpus відіграє життєво важливу роль у повазі життя й фізичної недоторканності затриманої особи. При використанні різних інститутів у боротьбі зі злочинністю, зокрема екстрадиції, не можна нехтувати правами людини й необхідно спиратися на безумовне надання правових гарантій особі, у відношенні якої застосовуються відповідні примусові заходи.

Література

1. Международный пакт о гражданских и политических правах // Права человека: Сборник универсальных и региональных международных документов. /Сост. Л. Н. Шестаков: М: Изд-во Московского ун-та, 1990.
2. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод // Права человека: Сборник универсальных и региональных международных документов. /Сост. Л. Н. Шестаков: М: Изд-во Московского ун-та, 1990.
3. Брэдли А. У. Право на свободу и безопасность личности согласно Европейской конвенции по правам человека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hrightrights.ru/text/b8/Chapter7.htm>
4. Большой Энциклопедический словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovopedia.com/2/213/272513.html>
5. *Ismoilov and others v. Russia*. Judgment of 24 April 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scribd.com/doc/6913493/Ismoilov-and-Others-v-Russia>
6. Дремина Н.В. Институт habeas corpus в европейской системе защиты прав человека/ Н.В. Дремина // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Голов. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – Одеса: Фенікс, 2002. – 13-14 – С. 311.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.24.kg/news-stall/13036-2007/01/20/27831.html>
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://biblioteca-pravo.narod.ru/Konstitucionnoe/Glava_3.doc